

Text 1 – Rukopis zelenohorský

Rozkázala kněžna poslům svolat
Svatoslava od Libice bílé

...

Radovana z Kamenného mostu,
Jarožíra od Brd vodohojných,
Střezibora od Sázavy sličné,
Samorada od Mže stříbrnosné,
všechny kmety, lechy i vladyky
i Chrudoše se Šťáhlavem, bratry
vedoucí spor o dědictví otců.

Praví kněžna ze zlatého stolce:

„Moji kmeti, leši, vladykové,
právo rozřešíte těmto bratrům,
kteří ve sporu jsou o dědictví,
o dědictví otců mezi sebou.
Zda zákonem věčně živých bohů
je jim oběma pospolu vládnout,
nebo rozdělit se stejným dílem?
Moji kmeti, leši, vladykové
zvažte úradkem, co navrhuji,
budete-li souhlasit s mým slovem.
Nebudete-li však souhlasiti,
hledte ustanovit nový nález,
jenž by smířil rozvaděné bratry.“

Sklonili se leši, vladykové,
počali se spolu radit tiše,
tiše mezi sebou radili se
a kněžniným slovům souhlas dali.

Vstal Lutobor z Dobroslavská chlumce,
jal se tato slova hovořiti:

„Slavná kněžno ze zlatého stolce
otců – slova tvá jsme rozvážili.
Rozkaž sebrat hlasy svého lidu.“

I sebraly hlasy panny soudu,
sebraly je v osudí posvátné
a daly je lechům k provolání...

Otázky a úkoly:

- Převyprávějte stručně obsah básně svými slovy
- Najděte pasáž s jednáním aktérů, které nese stopy demokratického rozhodování
- Jaké tři řešení nabízí Libuše pro spor bratrů?
- Jaké dvě právní tradice jsou ve sporu v závěrečné části básně?

Povstal Chrudoš od Otavy křivé,
žluč se rozlila mu po útrobách,
prudkostí se třásl po všem těle,
máchl rukou, vzkřikl jak býk bujný:

„Běda ptákům, k nimž se zmije vplíží,
běda mužům, kterým žena vládne!
Vládnout nad muži jen muži sluší,
prvorozený má právo dědit!“

Tu Libuše ze zlatého stolce
praví: „Kmeti, leši, vladykové,
slyšeli jste zde mé pohanění!
Sudíte sami právo po zákonu,
dál už nebudu vám soudit spory.
Muže sobě rovného si zvolte,
ať nad vámi po železu vládne...
Dívčí ruka slabá je vám vládnout.“

Vstal Ratibor od hor Krkonoší,
jal se tato slova hovořiti:

„Hanba nám v Němcích právo hledat!
Máme právo po zákonu svatém,
který přinesli otcové naši
v tyto vlasti...“

„... každý otec čeledi své vládne:
Muži chrání, ženy k dílu hledí;
a umře-li hlava nad čeledí,
všechny děti zbožím spolu vládnou,
vladyku si z rodu vyvolivše,
jenž, když třeba, v slavné sněmy chodí,
chodí s kmety, lechy i s vladyky.“

Text 2 – Palacký o českých dějinách

František Palacký – Stručný přehled dějin českých (1861)

Dějiny české jsou dějiny národu slovanského bydlicího nejzáje na západu a jako v srdci Evropy a zachovavšího byt svůj na způsob půlostrova v moři německém. Z toho hned následuje, že v něm dva živlové, slovanský a německý, stýkají, potýkají a pronikají se vespolek od věkův až podnes. Hlavní známka slovanství v čas vystoupení jeho na jevišti dějin byla svoboda lidu obecného; hlavní známka němectví v čas prvního stýkání se s Čechy moc a zřízení. Slovan odjakživa neužíval zbraně k útoku, ale k obraně, nebažil po panství, ale zdráhal se poroby, nežádal nežli v pokoji a úklidu těžiti orbou a řemesly, i nesnadno ocitoval se v poměrech prostrannějších, nežli jsou rodina i obec; u něho ráda ujímala se demokracie bezuzdná, tudíž svoboda sice a rovnost všech spolubydlicitelův, ale také nevázanost a nepodřízenost jedněch druhým, nedostatek vyšší autority, ústřednosti a osvěty, a tudíž politická nedospělost a málomocnost. Neboť jen autoritou tvořivá i drží se ve společnosti lidské jednota i pořádek, moc a vláda, státní řád a mohútlost; jen vyšší rozhled politický uznává potřebu oné vzdělanosti (civilizace), která podává se a roste od národův k národům, od věkův k věkům co nejušlechtlejší květ a nejdražší dědictví ducha lidského.

Otázky:

- Jaké tvůrčí síly shledává Palacký v českých dějinách?
- Jaké charakteristiky přikládá Čechům (Slovanům)?
- Jak rozumíte podtrženým slovům – moc a zřízení, demokracie bezuzdná?

Josef Kočí – Spory o rukopisy v české společnosti

Vítězství romantického směru ve společenských vědách, podmíněné národně politickými potřebami obrozujícího se českého národa, muselo být zároveň vítězstvím RKZ. Největší tehdejší autority národní vědy, historik František Palacký a slavista Pavel Josef Šafařík, odstranily svými základními pracemi o RKZ a i celým svým vědeckým dílem, které se v příslušných partiích o RKZ jako o nejcennější pramen pro poznání počátečních českých a slovanských dějin opíralo, jakékoliv pochybnosti. Každému příslušníku českého národa, který by veřejně projevil jen nepatrné podezření proti RKZ, hrozilo již předem trvalé vyobcování z českého vlasteneckého organismu. Nevíru v Rukopisy dovozovala česká duchovní elita jen nepřátelům českého národa, především Němcům, protože již předem věděla, že jsou takového činu schopni jen z nízkého protičeského záští a závistí.

Otázka:

- Proč byl Rukopis zelenohorský tak důležitý pro českou inteligenci?

Text 3 – Gollova historická kritika

Jaroslav Mezník popisuje, jak profesor historie Jaroslav Goll studoval problematické rukopisy (1969)

Zásada, že je nutno rozlišovat mezi pravostí a pravdivostí pramene, patří k základním prvkům historické kritiky. Historik má několik cest, kterými může dospívat k pravděpodobnosti nebo někdy dokonce k jistotě o tom, kdy vznikl pramen, který zkoumá.

Východiskem historického studia RKZ je zjištění, že jde o písemnosti podezřelé. O tom, že tyto podezřelé prameny jsou padělky, svědčí důkazy, které lze zhruba roztrždit do tří skupin. Za prvé jde o anachronismy. Anachronismy jsou totiž argumentem, který je každému srozumitelný: jestliže se prokáže, že nějaká věc (třeba druh zbraně nebo oděvu) není možná v době, do které se pramen hlásí, je každému zřejmé, že se jedná o padělek.

Vyhledávání anachronismů není nejvýznamnějším nástrojem historické kritiky sporných písemností. Historik se především ptá, jaká doba se odráží v díle, které zkoumá.

Každá doba si vytváří vlastní názor sama o sobě, každá doba má jiné názory na dějiny jako celek a na určitá dějinná období zvlášť. Při zkoumání RKZ se tedy musíme ptát, zda se v nich projevuje pozdější názor na naši národní minulost, - a v tomto případě jde pochopitelně o podvrh.

Ale vlastní historická kritika postupuje ještě jiným způsobem. Zkoumáme-li líčení nějaké události ve starých kronikách, zjistíme, že se popis události mění. Pozdější kronikáři doplňovali různým způsobem líčení svých předchůdců: někdy kombinovali různé prameny, někdy dřívější prameny domýšleli, někdy si přímo vymýšleli, ať již v detailech nebo i v prvcích dosti významných. Úloha historikova je pak do jisté míry obdobná úloze učitele, který zjišťuje, který žák opisoval úlohu, jsou-li dvě úlohy napsány stejně.

Historický rozbor, který postupuje třemi uvedenými způsoby (tedy ještě jednou: 1. anachronismy, 2. zjištění, která doba se v pramenu odráží, 3. zjišťování souvislostí mezi zkoumaným pramenem a jinými prameny), si ovšem nemůže klást za cíl vyřešit všechny problémy RKZ. V zásadě si můžeme klást dvě otázky: 1. Zda RKZ mohly vzniknout v době, do které se samy kladou. 2. Z jakých pramenů a z jaké literatury čerpal autor básní, jde-li o padělky.

Pro čtenáře, který zná poněkud novější literaturu o českých dějinách, je zřejmé, že báseň neodráží společenskou situaci z 8.-10. st., ale romantické názory o našich nejstarších dějinách z počátku 19. století. Čechy se sjednotily až v 10. st.; v básni však jako účastníci sněmu vystupují osoby téměř z celých Čech.

Zcela nemožný je popis sněmovního či soudního jednání. Lze stěží předpokládat, že by mohli v primitivních poměrech předkřesťanských Čech „kmeti a lechové“ hlasovat, a to tím způsobem, že by své hlasy vkládali jednotlivě do osudí.

Celá báseň je ohlasem romantického pohledu na starší slovanské dějiny. Tomu odpovídají i některé detaily. Těžko bychom ve středověkých pramenech hledali tak krásná a romantická jména, jaká mají některé osoby, které vystupují v RZ. Jeden z velmožů se jmenoval Radovan od Kamenného mostu; stěží lze u nás někdy v 8.-9. st. předpokládat existenci kamenného mostu.

Velkého omylu se básník dopustil tím, že pokládal přednostní dědické právo prvorozence za právo obvyklé v Německu již v dávných dobách. Ve skutečnosti neznalo staré německé dědické právo primogenituru, stejně jako ji neznalo staré právo české. Teprve ve 12. st. (u nás ve 13.-14. st.) se prosazovalo právo prvorozence, ale pouze u některých kategorií držitelů, konkrétně u lén a u selských statků. Názor, že prvorozenectví je součástí německého práva, byl možný až koncem 18. st., kdy byl feudalismus spojován nehistoricky s germánstvím.

Otázky a úkoly:

- Vymyslete historické tvrzení, které by obsahovalo anachronismus
- Jaké druhy důkazů jsou v úryvku podány? (Goll důkazy dělí do tří skupin)
- Jaké staré kamenné mosty české historie znáte? Vyhledejte, kdy byly postaveny.